

ИНДИВИДУАЛ ТАЪЛИМ ТРАЕКТОРИЯСИ АСОСИДА МАЛАКА ОШИРИШНИНГ ИСТИҚБОЛЛАРИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17890399>

О.Б. Маллаева

Ўзбекистон Республикаси ИИБ

Академияси доценти

п.ф.б.ф.д (PhD)

Бугунги кунда ривожланган мамлакатлар билан иқтисодий, маданий, илмий-техникавий соҳаларда ўрнатилаётган дўстона муносабатлар хорижий тилларни мукамал ўрганишни тақозо этмоқда. Ушбу зарурат ёш авлодда она тилини пухта билган ҳолда яна бошқа чет тилини, хусусан, инглиз тилини чуқур ўрганиш, бу тилда бемалол мулоқот қила олиш кўникма ва малакаларини ҳосил қилиш, етук мутахассисларни тайёрлаш, малакасини оширишга янада долзарб вазифаларни кўймоқда.

Иқтисодий тадқиқотлар маркази ва ЮНЕСКО ҳамкорлигида ўтказилган тадқиқотлар республикамызда малака ошириш тизимидаги ижобий ўзгаришлар билан бир қаторда айрим муаммолар мавжудлигини кўрсатди: “малака оширишнинг жорий тизими, асосан билимларни аудиторияда беришга йўналтирилган. Малака ошириш институтлари ишини ташкил этишда педагогларнинг мустақил фаолиятига имкон бермайди. Малака ошириш жараёнида натижадорликка эришишга тўсқинлик қилувчи асосий омил педагоглар малакасини оширишнинг индивидуал траекториясини белгилашга йўналтирилган мослашувчан ўқув режаларининг йўқлигидир” [51; 11-б.].

Дарҳақиқат, келажак авлоднинг инглиз тилини билиш компетенцияларини ривожлантириш ўқитиш сифати, халқаро андозаларга мос дарслик, методик қўлланмаларга ҳам боғлиқ. Аммо, ушбу талаблар бажарилсаю, умумий ўрта таълим мактаб инглиз тили ўқитувчиларининг (кейинги ўринларда мактаб инглиз тили ўқитувчиларининг) компетентлиги давр талабларига жавоб бермаса, ислохотлардаги мақсадларга эришиб бўлмайди. Шундай экан, аввало, мактаб инглиз тили ўқитувчиларининг узлуксиз касбий ривожланишини тўғри ташкил этиш зарур.

Тадқиқот мақсадидан келиб чиқиб узлуксиз касбий ривожланиш, индивидуал таълим траекториясининг мазмун-моҳияти, ривожланган мамлакатлар олимларининг шу йўналишдаги илмий қарашлари

диссертациянинг биринчи бобида таҳлил қилиб ўтилди. Мазкур таҳлиллار асосида мактаб инглиз тили ўқитувчиларининг индивидуал касбий ривожланиш траекториясини шакллантириш, узлуксиз касбий ривожланишини ташкил этишда диагностикани амалга ошириш йўллари кўриб чиқамиз.

Инглиз тили ўқитувчиларининг касбий ривожланишида диагностика ўтказишдан мақсад уларнинг узлуксиз малака ошириш траекториясини белгилаш ва белгиланган траектория асосида малакасини ошириш орқали касбий эҳтиёжларини қондиришдир. Мана, бир неча йилдирки, малака ошириш муассасаларининг фаолиятига танқидий баҳо берилган ҳолда янги ислохотларни амалга ошириш ғояси илгари сурилмоқда. Чунки, айрим ечимини кутаётган масалалар, жумладан, малака ошириш мазмунида касбий эҳтиёжлар инобатга олинмаётганлиги, малака ошириш режали ва белгиланган вақтда амалга оширилиши шарт эканлиги, узлуксиз малака оширишга бўлган рағбатлантирувчи механизмнинг йўқлиги, малака оширишнинг барча турларидан фойдаланиш амалда механизмининг йўқлиги, педагог қаерда, қачон, қандай малака оширса ҳам унга мотивация берадиган ҳуқуқий асосланган механизмнинг йўқ эканлиги кабилар.

Амалдаги малака ошириш тартибига кўра, мактаб инглиз тили ўқитувчилари 5 йилда камида 1 марта малака оширишлари лозим эди. Дарҳақиқат, уларнинг 5 йилда 144 соатлик ўқув дастури асосида малака ошириши ва сертификат олгандан кейин уларнинг ўз устида ишламаслиги, малака ошириш курсининг амалдаги натижасини ўрганмаслик ва қайта алоқанинг деярли йўқлиги катта хажмдаги соҳага оид касбий янгиликлардан етарлича ўрганиш имкониятини чеклашга олиб келмоқда эди. Шунингдек, аудиториянинг таркиби ўртача 25 нафар тингловчидан иборат бўлса, уларнинг иш стажи ва фаолият олиб бораётган ҳудуди, ундан ташқари касбий компетентлилиги ҳам турли даражада. Ушбу муаммолар малака ошириш курсига индивидуал ёндашиш, аниқ касбий эҳтиёжларидан келиб чиқилган дастурлар асосида узлуксиз малака ошириши заруратини пайдо қилди.

Юқоридаги муаммолар ечими сифатида Ўзбекистон Республикаси Президентимизнинг 2020 йил 6 ноябрдаги “Ўзбекистоннинг янги тараққиёт даврида таълим-тарбия ва илм-фан соҳаларини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармони келтиришимиз мумкин. Шунингдек, “Таълим-тарбия тизимини янада такомиллаштиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарорда халқ таълими тизимидаги ислохотларни янада такомиллаштириш ва илмий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш бўйича аниқ

вазифалар белгилаб берилди. Жумладан, Халқ таълими вазирлиги, Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси ҳамда Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги билан биргаликда 2021 йил 1 июнга қадар халқ таълими ходимларининг малака ошириш жараёнини “ҳаёт давомида ўқиш” тамойили асосида ташкил қилиш, ходимларнинг касбий эҳтиёжларини ташхис қилиш асосида ишлаб чиқилган индивидуал ривожланиш дастурига мувофиқ малакасини ошириш тартибини амалиётга жорий этиш вазифаси юклатилди. Бундай самарали тизимни яратиш, педагог кадрлар касб малакасининг ҳақиқий даражасини ҳисобга олиб ташкил қилинадиган малака оширишни назарда тутди [14]. Бу эса, ўз навбатида:

таълим муассасалари раҳбарларининг ўз ходимлари малакасини оширишни таъминлашга бўлган масъулиятини ошириш;

педагогнинг ўз касбий маҳорати бўйича мустақил ишлаш, ўз меҳнати самарадорлигини ошириш бўйича манфаатдорлигини таъминлаш, уларни касбий маҳоратларини оширишга доир фаолиятга рағбатлантириш тизимини такомиллаштириш;

малака оширишнинг узлуксизлигига эришиш;

умумий ўрта таълим мактаблари алоҳида буюртмачи сифатида иш кўриши;

ўқув-тарбия жараёни сифатининг ички назорати ва таҳлилини ҳолисона амалга ошириш;

рейтинг тизими бўйича ҳар бир педагог касб фаолиятининг мониторингини олиб бориш ва педагогик ташхислаш;

малака оширишга бўлган эҳтиёжларини аниқлаб бориш;

педагог кадрларнинг компетентлик даражасини ўрганиш уларни табақалаштиришни тақозо этади.

Ушбу ислохотлар айнан педагогнинг ўзида мавжуд профессионализм даражасини касбий диагностика ўтказиш асосида белгилаш ва унинг давр талабларига жавоб беришига эришишга йўналтирилган аниқ мақсадли малака ошириш шакллари белгилашга қаратилган. А.Авлоний номидаги халқ таълими муаммоларини ўрганиш ва истиқболларини белгилаш илмий-тадқиқот институти ташаббуси ва раҳбарлигида ҳудудий марказларда ҳам халқ таълими ходимлари учун электрон платформа яратилмоқда. Бу платформанинг вазифаси педагогларнинг узлуксиз касбий ривожланиш фаолиятини ташкил этиш, педагогнинг малака ошириши жараёнларини мониторинг қилиш ва шахсий ҳисобини юритиш имкониятини таъминловчи ягона маълумотлар базасига асосланган, таълимнинг масофавий шаклини тўлиқ жорий этиш имконини берувчи тизимнинг электрон шаклидир.

Шунингдек, халқ таълими ходимларининг узлуксиз касбий ривожланиш тизимидаги таълим олиш натижаларини баҳолашда кредит-модул тизимини жорий этиш бошланди. Унга кўра, педагог бир йилда йиғилиши лозим бўлган кредитлар (академик соатлар)нинг энг кам ҳажми назарда тутилмоқда. Педагогларнинг малака ошириш бўйича эҳтиёжлари ўрганилади ҳамда “Узлуксиз касбий таълим” махсус электрон платформаси орқали уларнинг индивидуал касбий ривожланиш траекторияси тузилади ҳамда малака даражаси, билими, илмий-педагогик салоҳияти, иш тажрибаси, психологик тайёргарлиги ва индивидуал касбий ривожланиш траекториясига мос келадиган табақалашган малака ошириш дастурлари бўйича ўқитиш амалиёти йўлга қўйилади.

Ҳар бир педагог юқорида қайд этилган “Узлуксиз касбий таълим” платформаси орқали тақдим этилган ўқув модулларини ўзлаштириб бўлгач, платформадаги баҳолаш мезонлари орқали баҳоланади ва тўпланган кредитлар педагогнинг шахсий кабинетида жамланади. Кредитларнинг белгиланган миқдорини йиққан педагог шу йил учун малака ошириш курсини тўла ўтаган ҳисобланади ва уни тасдиқловчи ҳужжат тақдим этилади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5712-сон фармони – Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 29.04.2019 й., 06/19/5712/3034-сон.

2. 2020 йил 6 ноябрдаги “Ўзбекистоннинг янги тараққиёт даврида таълим-тарбия ва илм-фан соҳаларини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6108-сон фармон Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 711.2020 й., 06/19/5712/3034-сон.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 25 январдаги “Халқ таълими соҳасидаги илмий-тадқиқот фаолиятини кўллаб қувватлаш ҳамда узлуксиз касбий ривожлантириш тизимини жорий қилиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4963-сон қарори. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 26.01.2021 й., 07/21/4963/0064-сон.

4. Ибрагимов А.А. Халқ таълими ходимлари малакасини ошириш тизимини кўп векторли ёндашув асосида такомиллаштириш. Педагогика фан. фал док. ... Дис. - Т.:

5. Раджиев А. Малака оширишда “хаёт давомида ўқиш” тамойили амал қилади. <https://yuz.uz/news/malaka-oshirishda-hayot-davomida-oqish-tamoyili-amal-qiladi> (мурожаат қилинган сана: 22.12.2020).

6. Асқаров А.Д. Халқ таълими ходимлари малакасини масофадан ошириш тизимини такомиллаштириш. Педагогика фан. фал док. ... Дис. - Т.: 2017. – 52 б.

7. Раҳманкулова Н. Халқ таълими тизимида узлуксиз малака ошириш жараёнларини ташкил этиш масалалари. “Таълимда менежментнинг долзарб масалалари” мавзусидаги Республика илмий конференция тўплами. Тошкент, 2019 йил 17 май. 11-13 б.

8. Renton, Jane. Coaching and Mentoring: What They Are and How to Make the Most of Them. — New York: Bloomberg Press, 2009. — ISBN 9781576603307

9. Свинин Е.В. Необходимость и случайность как выражение закономерностей правовой действительности. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Владимир 2006 –27 с.